

Dendroflora i pejzažno oblikovanje na otoku Rabu

Španjol, Željko; Španjol, Snježana

Source / Izvornik: **Glasnik za šumske pokuse: Annales Experimentis Silvarum Culturae Provehendis, 1995, 32, 199 - 223**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:108:694525>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-08**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Forestry and Wood Technology](#)

ŽELJKO ŠPANJOL I SNJEŽANA ŠPANJOL

DENDROFLORA I PEJZAŽNO OBLIKOVANJE NA
OTOKU RABUTHE DENDROFLORA AND LANDSCAPE ARCHITECTURE
ON THE ISLAND OF RAB

Prispjelo: 15. 3. 1995.

Prihvaćeno: 3. 4. 1995.

Autori objavljuju rezultate dugogodišnjega istraživanja cjelokupne dendroflore otoka Raba. U radu je posebno dan prikaz dendroflore za svaki značajni park, vrt i drugi pejzažno-oblikovni prostor, počevši od najvećega, Zakonom o zaštiti prirode zaštićenog park-šume Komrčar do najmanjih (hotelski parkovi, drvoredi i sl.).

U radu se daje viđenje i prijedlog smjernica za revitalizaciju i poboljšanje te gospodarenje svakog spomenutog prostora zasebno. Također se raspravlja o cjelokupnom pejzažnom oblikovanju na Rabu: planiranju, održavanju, poboljšavanju, biološkim i vrtnoarhitektonskim elementima, politici valoriziranja pejzažnog oblikovanja u gospodarstvu, o animaciji i sl.

Ključne riječi: otok Rab, dendroflora, pejzažno oblikovanje, parkovi, vrtovi, sanacija, uređenje, gospodarenje, valorizacija

UVOD — INTRODUCTION

Pomalo apsurdno izgleda kada kažemo da otok Rab, uz Mljet, najšumovitiji otok našeg Jadrana, nema neku bogatu tradiciju pejzažnog oblikovanja (hortikulture) poput Opatije ili dubrovačkog kraja. To je razlog relativne skromnosti rapskih parkovnih rješenja u bogatstvu broja vrsta, posebice egzota iz raznih krajeva svijeta. Rab nema neki stariji park koji je nastao i oblikovao se kroz povijest. Osim o povijesti park-šume Komrčar povijesnih podataka o ostalim hortikulturnim značajkama nismo pronašli. Stoga je zanimljiv jedan povijesni podatak koji navodi Marčić (1918). U svom radu on spominje primjerak palme (*Phoenix dactylifera*) u vrtu Franjevačkog samostana u Kamporu, koja je visoka oko 6 m. O istoj palmi Brusić (1926) piše da je posađena prije sto godina: »*Ovi D. P. G. G. 1820. F. F. P. = Ovi datul posadi godišta gospodnjega 1820. Fra Frane Paulić*«. Brusić (1926) navodi da u samostanskom vrtu raste i jedno stablo eukalipta (*Eucalyptus globulus*).

Najznačajnija je park-šuma Komrčar, koja je imala jedan specifičan i složen razvoj. Budući da je nastala na prije potpuno golj površini, na pašnjaku, podignuta najprije kao kultura bora (alepskoga i primorskoga), postupno se unosila autohtona vegetacija. Tako tu ne možemo govoriti o čisto parkovnoj formi, nego o park-šumi. Ipak taj »zeleni

dragulj«, kako ga doživljavaju i nazivaju mnogi, smatra se jednim od najljepših sličnih rješenja i predjela uopće na Mediteranu (Španjol 1987).

Ostali parkovi i drvoređi na Rabu podignuti su mnogo kasnije. To su uglavnom parkovi nastali oko turističkih naselja ili hotela, npr. »San Marino« u Loparu, predio Suha Punta oko hotela »Carolina« i »Eva« te oko naselja s bungalovima, oko hotela u Banjolu i Barbatu, Rabu, oko restorana u Kamporu i drugdje. Te je parkove i nasade podizala uglavnom šumarija Rab ili su sami ugostiteljski radnici ozelenjavali prostor oko svojih objekata. Tako su nastala spontana rješenja prilagođena površini, dostupnom materijalu i sredstvima.

Rauš (1981 i 1983) navodi 125 drvenastih vrsta zastupljenih u park-šumi Komrčar, zatim uz hotelske objekte u Suhoj Punti, Banjolu i Barbatu.

Prikaz dendroflora otoka Raba po pojedinim parkovima i ostalim prostorima daje se tablično (tablica 1) radi preglednosti.

DENDROFLORA PARKOVA I VRTOVA RAPSKE STAROGRADSKJE JEZGRE THE DENDROFLORA OF THE PARKS AND GARDENS IN THE RAB OLD CITY AREA

Park-šuma Komrčar
Park forest Komrčar

Nekada pusto pasište počelo se pošumljavati 1890. godine zaslugom rapskog nadšumara Pravdoja Belije. Rješenjem od 15. 3. 1965, a na temelju Zakona o zaštiti prirode (NN, br. 19/1960) Zavod za zaštitu prirode u Zagrebu upisuje šumu Komrčar na otoku Rabu u Registar zaštićenih objekata prirode pod registarski broj 187, a u kategoriju rezervata prirodnog predjela. Prema Zakonu o zaštiti prirode (NN, br. 54/1976, br. 30/1994) svrstan je u kategoriju park-šuma.

Prva detaljna dendrološka istraživanja Komrčara objavio je Rauš (1981), koji je naveo 125 drvenastih vrsta.

Španjol i Wolf (1994) prvi put obrađuju cijelo šire područje, koje osim park-šume Komrčar na površini od 8,3 ha istražuju i prirodne sastavne dijelove koji se nadovezuju na Komrčar, a to su produžetak uz Šetalište fra Odorika Badurine sve do pod Trg slobode, površine 0,6 ha; tu zatim pripada i terasasto područje ispod gradskoga groblja (1,9 ha) i samo groblje (0,5 ha).

»Današnje stanje Komrčara ne zadovoljava. Iako je on turistu, šetaču, prekrasan i neponovljiv, svaki poznavalac šumarske i pejzažno-arhitektonse problematike primijetit će mnoge nedostatke i propuste. Kao prvo oni osnovni zacrtani razvojni pravci parka nisu se kroz razdoblje od gotovo jednog stoljeća uvijek i pravilno provodili. U novije vrijeme moguće razloge takvu stanju možemo tražiti i u tome što je park-šuma često mijenjala gospodara pa se u njoj više zadržavalo postojeće stanja nego ozbiljnije radilo. Tu mislimo u prvom redu na uzgojne i hortikulturene radove. Ono što čovjek nije postepeno radio najčešće bi priroda učinila odjednom sama i normalno pri tome

nanižela i ostalu nepotrebnu štetu nego što bi inače učinila. Komrčar poslije svakoga većeg nevremena ostane bez pokojeg stabla ili kišom izazvane bujice učine neku štetu, a kako je prije spomenuto, velik dio tih šteta mogao se izbjeći ili ublažiti da se parkom kontinuirano gospodarilo i da je pravilno uređivan. I danas postoje u parku izuzetni primjerci alepskih borova promjera od 70 do 90 cm, a visine od 22 do 30 m. Stanje je zelenila svake godine sve lošije. Ne obavljaju se kontinuirano uzgojni radovi čišćenja, prorjeđivanja, primjećuje se mnogo bolesnih stabala crnike (lisnih uši, gljivična obojenja, prstenar i dr.), a posebno bora (borov četnjak, potkoranjaci, gljivične bolesti i dr.).

Također ne zadovoljava stanje vrtno-arhitektonskih sadržaja. Nema dovoljno klupa, košarica za otpatke, a ono što ima ne održava se adekvatno. To se posebno odnosi na staze, odvodne kanale, rubne kamenove. Štete koje se pojave površno se i neadekvatno saniraju ne vodeći brigu o estetskoj i stilskoj komponenti i prijašnjem stanju.

Sadašnje stanje park-šume unatoč zapuštenosti vegetacije u pojedinim dijelovima i potrebi sanacije devastiranih površina, sadrži veliki potencijal za uređenje, oblikovanje i korištenje u smislu formiranja objekata pejzažno-parkovne arhitekture.«

Uža površina park-šume »Komrčar« (A) ima 80 vrsta.

Površina uz Šetalište fra Odorika Badurine (B) ima nekoliko zanimljivih vrsta koje rastu na kamenitom predjelu.

Na terasastoj površini ispod groblja (C) rastu uglavnom vrste koje susrećemo i u užoj zoni park-šume jer one i čine jedinstvenu vegetacijsku cjelinu.

Gradsko groblje (D) ne obiluje velikim brojem vrsta drveća i grmlja s obzirom na to da je prostor između ukopnih mjesta premalen za značajnija pejzažna uređenja. Dominantni su čempresi (*Cupressus sempervirens* var. *pyramidalis*), koji svojom vertikalnom perspektivom oštro piramidalno usmjerenih vrhova u visine čine spoj ovozemaljskoga s duhovnim, tj. nebeskim.

U svom radu Španjol i Wolf (1994) su dali viđenje i prijedlog smjernica za revitalizaciju, poboljšanje i gospodarenje svakim spomenutim prostorom zasebno, gledajući cijeli taj zeleni prostor kao jedinstvenu biološko-ekološku i pejzažnu cjelinu.

Značajno je da su šam prostor park-šume Komrčar (A) podijelili u tri zone (karta 1) s obzirom na prostornu, funkcionalnu i biološko-ekološku raznolikost i to:

I zona — zaštitna zona

II zona — zona park-šume

III zona — zona parka

Ova podjela omogućava kreativne zahvate u sve tri zone. Napose se to odnosi na zone I i II. Pejzažno-parkovni zahvati obuhvaćali bi cijeli niz manjih intervencija u kompoziciji parka, dopunu određenih dijelova novim biološkim (drveće, grmlje, cvijeće) i vrtno-arhitektonskim elementima (staze, klupe, stolovi, informativni panoi, fontane, vodeni elementi, skulpture i dr.), uz saniranje devastiranih površina (erozija, plješine i sl.).

U revitalizaciji treba posao uređenja park-šume Komrčar uskladiti sa svim datostima postojećeg stanja napose da se sadržajno i oblikovno zadovolje potrebe za novim

(tu treba uskladiti ono što se vidi, što postoji danas te ono što se nazire kao mogućnost).

Novi sadržaji i predložene kategorije parkovnog oblikovanja osigurati će dovoljno razloga za »pogled prema unutra«, a time će se povećati i broj njegovih posjetitelja osobito turista. Oni dalje navode:

»Prostorna i biološko–ekološka valorizacija postići će se tek pravilnim programom sanacije, poboljšanja i održavanja park–šume Komrčar. U praksi proveden takav program sanacije učinit će da se ovaj prostor valorizira u svim komponentama. Valorizacija mora biti potpuna, dakle mora uzvažiti sve čimbenike:

- prirodnost
- kulturno–povijesnu
- ambijentalnu
- stilsku
- oblikovno–estetsku
- biološki–ekološki
- turističko–gospodarsku komponentu (...)

Što se tiče bio–ekološke valorizacije treba samo napomenuti da je s obzirom na veličinu park–šume ovdje isključen bilo koji rad koji bi se obavljao na većoj površini. Svi zahvati moraju biti što manji po obimu i prostoru. Tako moraju biti isplanirani i izvedeni. Svako visoko stablo, grm ili grupa stabala čine u parku jedinstvenu bio–ekološku i estetsko–pejzažnu cjelinu. To nam mora biti smjernica za svaki zahvat. Tako koncipiranim programom možemo biti sigurni da će se napraviti kvalitetan program za njegovo gospodarenje (...)

Doprinos tome dat će svakako i to što je prema Programu gospodarenja za G. J. »Kamenjak« park–šuma Komrčar sastavni dio te G. J. i čini odjel 51a. Dakle šumarska struka preuzima potpuno gospodarenje tim »zelenim biserom« Raba.

Krajnje je vrijeme da se za park–šumu Komrčar napravi jedna kvalitetna studija obnove i gospodarenja koja bi polazila od poznavanja biološko–ekoloških zahtjeva vrste pa sve do projektantsko–arhitektonskih i građevinskih zahvata.»

Ostali parkovi i vrtovi starogradske jezge Other parks and gardens of the old city area

Od značajnih hortikulturnih zahvata na Rabu svakako valja spomenuti sadnju stabala crnike (*Quercus ilex* L.) tijekom 1976. i 1977. godine ispred gradske vijećnice (Trg Municipium Arba) (Rauš 1983).

Početkom 1995. godine započeli su radovi na uređenju cjelokupnog prostora Trga Municipium Arba. Kako prema predviđenom projektu crnike nisu bile predviđene, one su posječene tako da su samo ispred gradske vijećnice ostale četiri palme obične datule (*Phoenix dactylifera* L.).

Prije uređenja samog trga ispred kavane »Rab« imali smo zanimljive vrste:

<i>Arbutus unedo</i> L.	planika, manjuga, jagodnjak
<i>Jasminum nudiflorum</i> Lindl.	kineski jasmin
<i>Pinus mugo</i> Turra.	planinski bor
<i>Pittosporum tobira</i> Ait.	pitospora
<i>Trachycarpus excelsa</i> H. Wendl.	visoka žumara

Prikaz najznačajnijih parkova, vrtova i drugih pejzažnooblikovnih sadržaja u staroj jezgri grada Raba i oko nje (a koja su ujedno i najznačajnija rješenja pejzažnog oblikovanja na otoku) dan je na karti 1.

Najljepši dojam u gradu Rabu ostavlja drvored na šetalištu uz gradsku rivu (Obala kralja Petra Krešimira IV). Tu susrećemo ove vrste:

<i>Chamaerops humulis</i> L.	niska žumara, mala žumara
<i>Nerium oleander</i> L.	oleandar
<i>Phoenix canariensis</i> Chabaud	kanarska palma, datula
<i>Phoenix dactylifera</i> L.	urma ili obična datula
<i>Pittosporum tobira</i> Ait.	pitospora
<i>Quercus ilex</i> L.	crnika, česmina
<i>Trachycarpus excelsa</i> H. Wendl.	visoka žumara

U taj niz su se lijepo uklopile dvije zelene površine na ulazu s rive na Trg varoš (Trg sv. Kristofora). One su travnatim prostorom i cvjetnim aranžmanom skladno riješene nakon što je na svakoj posađena palma. Tu su donedavno bile posađene sekvoje (*Sequoiadendron giganteum* /Lindl. / Buchh.), po jedna na svakoj plohi. One se ni estetski ni biološki tu nisu uklopile (posolica ih je znatno oštetila) te su opravdano uklonjene. Za rivu je značajno i cvjetno uređenje u betonskim cvijetnjacima. To je jednogodišnje cvijeće koje daje značajnu dekoraciju za cijelu rivu, osobito dok je u cvatu. Od vrsta prevladavaju:

<i>Ageratum mexicanum</i> L.	ageratum
<i>Begonia</i> sp.	begonija
<i>Canna indica</i> L.	indijska kana, trstina
<i>Dahlia</i> sp.	dalija, georgina
<i>Dianthus</i> sp.	karanfil
<i>Oxalis</i> sp.	cecelj
<i>Petunia hibrida</i>	petunija
<i>Rosa</i> sp.	ruža
<i>Tagetes patulus</i> L.	kadifca

Tu bi po mogućnosti trebalo proširiti asortiman vrsta kako bi se mogli dobiti što raznolikiji i atraktivniji aranžmani u cvijetnjacima te osigurati cvjetanje kroz cijelu godinu.

Želimo ovdje spomenuti još dva parka u staroj gradskoj jezgri koja zaslužuju mnogo više pažnje i stručnosti pri uređivanju. To je park kraj hotela »Riva«, tzv. Dorka, koji je ostao skromno uređen i vjerojatno čeka adaptaciju hotela kako bi i on dobio potpunu funkciju. Sam park je izuzetno prostorno smješten iza gradskih zidina. U njega se ulazi

s četiri strane kraj hotela, čijom će adaptacijom i park dobiti na značenju. Parter parka je konceptijski sa stazama atraktivno riješen.

Iznad samog parka nalazi se strmi nagib prema platou gdje je smješten samostan i crkvice sv. Antuna opata i gradska katedrala sv. Marije Velike. Taj uski pojas sačinjavaju uz neke alohtone (strane) uglavnom vrste iz šume hrasta crnike i crnog jasena (*Orno* — *Quercetum ilicis* H—ić 1958). Kako taj dio možemo smatati sastavnim dijelom parka, i on traži da se konceptijski uklopi u park Dorka i adekvatno riješi.

Značajno je za ovaj park da je on stazama prostorno razdijeljen na manje površine, što omogućuje raznolikost u rješavanju svakoga pojedinog prostora. Kako je sam park (parter i kosina) malen površinom (0,25 ha), njegovo potpuno uređenje i funkcionalnost s manjim zahvatima ne bi bio veći problem. Odgovor treba tražiti u manjim biomediorativnim zahvatima, tj. sadnji biljaka, i u rješavanju vrtno-arhitektonskih sadržaja (staze, klupe, košarice za smeće, stol i dr.). S obzirom na definiranu namjenu ovog prostora oplemenjivanje cjelokupnog parka i njegovo uređenje mora biti vođeno tako da se potpuno sačuva njegova pejzažno-parkovna i estetsko-rekreacijska funkcija.

Drugi je park Casio kraj gradske lože, nedavno otvoren, djelomično očišćen i skromno uređen. S njegovom je namjenom bilo mnogo planova (park-muzej, prostor za muzičke večeri i sl.), ali nažalost on sve više postaje neuređan i zapušten. Zato ga treba što prije osmisliti, dati mu konačnu namjenu te ga hortikulturno i vrtnoarhitektonski ispuniti. Po prostornom rješavanju unutar zidova gradskih kuća i crkve sv. Nikole ne doima se kao park, već prije kao neki *dardin*, ili vrtni prostor otvoren za boravak. A ni po koncepciji ni sadržajima nema neku definiranu namjenu i mogućnost da ljudi u njemu borave i uživaju.

Kako je to malen prostor površine 0,05 ha, a nalazi se u samom središtu staroga grada Raba, zaslužuje da se adekvatno riješi definirajući mu namjenu. Oplemenjivanjem cjelokupnog prostora, biološko-ekološkim i vrtnoarhitektonskim zahvatima mora se voditi briga o potpunom povijesnom vrednovanju tog prostora starog grada (Kaldanac) te očuvanju i vrednovanju arhitektonskog sadržaja. Iako malen prostor, traži potpunu pažnju i stručnost pri uređenju.

Kao jedinstvenu zelenu površinu neposredno uz stari grad Rab možemo smatrati i parkove oko hotela »Imperial« i »Istra«, park Boškopini i brdo Kokošica. Cijela ta površina veličine oko 3,9 ha neposredno se nastavlja na park-šumu Komrčar. Kako je to zelenilo uz hotele, uređeno je isključivo kao pejzažno-parkovna cjelina s većim brojem vrtnoarhitektonskih elemenata (staze, klupe, stolovi i sl.). S obzirom na njihovu turističku, rekreativnu, ekološku i estetsku vrijednost ne možemo biti zadovoljni s današnjim stanjem. Po običaju i ovdje se vidi da nedostaje dosljedan projekt i koncepcija po kojemu bi se uredio ovaj zeleni kompleks i kao tako uređen adekvatno održavao i poboljšavao. Velike su mogućnosti što se tiče poboljšanja biološke komponente, tj. kompozicijski uklopiti znatan broj vrsta, a također i riješiti neke prostore vrtnoarhitektonskim elementima, posebno staze, stepeništa, odmorišta sa stolovima i klupama, skulpture, vodeni elementi i dr. Ne treba napominjati što bi to značilo za opći estetski, a i humano-ekološki dojam cjelokupnog pristupa, boravka i rekreativne aktivnosti u ovom prostoru. Treba posebno imati na umu da su u sklopu hotela »Imperial« i sportski tereni (tenis, minigolf i dr.). Jedno od najljepših, a ujedno i najzapuštenijih i neriješenih prostora je brdo Kokošica, koje danas uglavnom služi gostima hotela »Imperial« kao parkiralište. Ta divna šumica alepskog bora (*Pinus halepensis* L.) s elementima šume hrasta

Sl.—Fig. 1. Park-šuma »Komrčar« — zeleni dragulj oko grada Raba (Foto: Ž. Španjol) — Park forest Komrčar — the green jewel around the city of Rab (photo: Ž. Španjol)

Sl.—Fig. 2. Stoljetni borovi u park-šumi »Komrčar« (Foto: Ž. Španjol) — One hundred years old pines in the park forest of Komrčar (Photo: Ž. Španjol)

Sl.—Fig. 3. Kompozicija vertikalnih i vodoravnih vizura u park-šumi »Komrčar« (Foto: Ž. Španjol) — The composition of vertical and horizontal elements — Park forest Komrčar (Photo: Ž. Španjol)

Sl.—Fig. 4. *Musa x Paradisiaca* — banana (Foto: Ž. Španjol) —
Musa x Paradisiaca (Photo: Ž. Španjol)

Sl.—Fig. 5. *Poinciana gillesii* Hook — poincijana (Foto: Ž. Španjol) — Royal poincijana *Poinciana gillesii* Hook (Photo: Ž. Španjol)

Sl.—Fig. 6. Pejzažno oblikovno rješenje ispred hotela »Imperial« (Foto: Ž. Španjol) — Horticultural design of one part of
the hotel Imperial park (Photo: Ž. Španjol)

crnike uvelike se na taj način devastira i propada. Stari alepski borovi propadaju i nestaju, a mogućnosti obnove nema zbog izuzetno degradiranog tla (zbijenost i dr.).

Ispred hotela »Imperial« vidljivo je da se sam park uređuje; osim truda na njegovu održavanju i improvizaciji nema nekih značajnijih poboljšanja već dugi niz godina. Jedan takav reprezentativan hotel (po položaju, arhitekturi) treba imati mnogo bolje uređeno okolno zelenilo. Za to postoje idealni uvjeti što se tiče prostora i mikroklimatskih i ekoloških čimbenika.

Od drvenastih vrsta zamjetna je pojava većih kompleksa autohtone šume hrasta crnike s alepskim borom, posebno uz hotel »Imperial«, što pokazuje da je većim dijelom taj prostor sastavni dio park-šume Komrčar. Tek neposredno uz hotele »Istru« i »Imperial« i park Boškopini potpuno su produkt ljudske djelatnosti na projektiranju, podizanju i održavanju pejzažno-parkovnih i vrtnotehničkih sadržaja.

Osim tih zelenih površina za starogradsku jezgru značajno je još zelenilo ispred hotela »International« i »Riva« u samom gradu.

Hotel »Riva« ima i dva izuzetna vrta koji duže razdoblje nisu u turističkoj funkciji, već su potpuno zapušteni i neuređeni te služe kao odlagalište krupnog otpada, spremište i parkiralište. Uređenjem i adaptacijom hotela sigurno će i ove terase naći svoje mjesto. S obzirom na njihovu veću površinu i položaj one to apsolutno zaslužuju.

U gradu je još značajna terasa restorana »Grand«, gdje od svih vrsta dominiraju manja stabla pitospore (*Pittosporum tobira* Ait.), koja daju poseban ugođaj na terasi (hladovina, miris u vrijeme cvatnje).

U ostalim gradskim vrtovima i dvorištima ne nalazimo neku značajniju i brojniju dendrofloru. Ima lijepo uređenih privatnih dvorišta. Dva izuzetno atraktivna stoje neriješena i neuređena. To su: Ljetno kino i vrt tzv. »Banove vile«.

DENDROFLORA OSTALIH NASELJA NA OTOKU RABU THE DENDROFLORA OF OTHER PLACES ON THE ISLAND OF RAB

U drugim mjestima otoka Raba nalazimo uglavnom istu dendrofloru. Treba spomenuti da su ostali hoteli, restorani i drugi ugostiteljski objekti te dobar dio privatnih kuća uklopljeni u prirodni prostor u autohtonu vegetaciju. Stoga u pejzažnom oblikovanju susrećemo mnogo autohtonih drvenastih vrsta. Napose se to odnosi na hotelski kompleks u Suhoj Puntii i Loparu.

Što se tiče privatnih kuća, posebno lijepo uređenih i osmišljenih vrtova ima u Barbatu, iako i u ostalim mjestima nalazimo lijepo uređene i vrstama bogate vrtove i dvorišta. Ima i nekoliko izuzetnih vrtova čiji su vlasnici uložili velik trud i ljubav uređujući svoje mnogobrojno biljno bogatstvo. Jedan od takvih je gospodin Josip Poldan (Bačica) u Supetarskoj Drazii, u čijem vrtu nalazimo 91 drvenastu vrstu.

Iz prikaza dendroflora u tablici 1. vidimo da stoji ranije izrečeno da otok Rab ne obiluje velikim brojem drvenastih vrsta, posebno alohtonih koje bi se mogle koristiti u pejzažnom oblikovanju i uređenju površina na otoku.

Želimo ovdje navesti da prikaz dendroflora Raba nije potpun i sigurno ima još interesantnih vrsta koje Rabljani uzgajaju. Nemoguće je bilo obići svaki vrt, dvorište, terasu i sl. Stoga će se ovaj prikaz svakako dopunjavati nastavljanjem istraživanja rapske dendroflora.

DENDROFLORA OTOKA GOLI

THE DENDROFLORA OF THE GOLI ISLAND

Treba ovdje navesti dendrofloru parkova i šumskih kultura na otoku Goli, koji administrativno pripada gradu Rabu, a koju je obradio u svom radu Šolić (1988). Od ukupno obuhvaćenih 49 vrsta ima 10 četinjača i 39 listača (tab. 1).

Kako navodi Šolić (1988), na ogoljelom i bezvodnom otoku s pošumljavanjem te osnivanjem parkova i vrtova počelo se na inicijativu Uprave bivšega Kazneno-popravnog doma oko 1960. godine. Radovima je rukovodio Josip Kulfanek, vrtlarski stručnjak iz Rijeke. Parkovni nasadi osnovani su oko stambenih, upravnih i drugih zgrada, a gole površine na jugozapadnoj i južnoj strani i u središnjem dijelu otoka su pošumljavane. Parkovi i šumski nasadi komponirani od pretežno zim zelenih i egzotičnih vrsta sačinjavaju u funkcionalnom pogledu jedinstvenu cjelinu, vrlo interesantnu s hortikulturnoga i bioekološkog gledišta.

Nakon ukinuća KPD-a 1987. godine valorizacija cjelokupnog otoka i namjena objekata nije definirana. Objektima nitko nije adekvatno gospodario tako da je došlo do potpunog uništenja i devastacije i objekata i otočne vegetacije. Rabljeni su na otok doveli nedopustivo velik broj ovaca, koje slobodno lutaju i čine štete na vegetaciji pa danas nekada uređeno zelenilo otoka izgleda jadno.

Kako je problem valorizacije Golog otoka akutan za rapsko gospodarstvo (ima mnogo prijedloga i ponuda), nadamo se da će u budućnosti otoka njegovom valorizacijom i gospodarskom aktivnošću biti sačuvana njegova priroda, ekosustavi kopna i mora.

Tab. 1. Dendroflora otoka Raba — THE DENDROFLORA ON THE ISLAND OF RAB

Br. No	VRSTE TREE SPECIES	PARKOVI — PARKS															NARODNI NAZIV COMMON NAME
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
1	<i>Abies cephalonica</i> Loud.								+					+	+	grčka jela	
2	<i>Abies concolor</i> (Gord.) Engelm.														+	dugoigličava ili koloradska jela	
3	<i>Abies concolor</i> 'Glauca'														+	dugoigličava ili koloradska jela	
4	<i>Abies nordmanniana</i> Spach.														+	kavkaska jela	
5	<i>Abies numidica</i> Carr.													+		alžirska ili numidijska jela	
6	<i>Abies pinsapo</i> Boiss.								+						+	španjolska jela	
7	<i>Acacia decurrens</i> var. <i>dealbata</i> (Link.) F. et M.														+	»mimoza«	
8	<i>Acer campestre</i> L.								+							klen	
9	<i>Acer monspessulanum</i> L.	+		+												maklen	

10	<i>Acer negundo</i> L.									+		+		+	američki javor		
11	<i>Acer platanoides</i>													+	javor mliječ		
12	<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	+								+				+	gorski javor		
13	<i>Acer pseudoplatanus</i> »Atropurpurea«	+								+					crvenolisni gorski javor		
14	<i>Actinidia chinensis</i> Planch.												+	+	aktinidija		
15	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.									+				+	divlji keseten		
16	<i>Agave americana</i> L.	+								+			+	+	+	američka agava	
17	<i>Agave americana</i> »Marginata — Aurea«									+					američka agava		
18	<i>Ailanthus glandulosa</i> Desf.									+				+	pajasen		
19	<i>Albizzia julibrissin</i> Dur.									+			+	+	+	albizija	
20	<i>Antirrhinum maius</i> L.	+												+	zijevalica		
21	<i>Antirrhinum orontium</i> L.	+												+	zijevalica		
22	<i>Aranija sericifera</i> Brot.													+	aranija		
23	<i>Arbutus unedo</i> L.	+	+		+	+		+	+					+	planika		
24	<i>Arundo donax</i> L.	+												+	+	trstika	
25	<i>Asparagus acutifolius</i> L.	+	+			+	+			+				+	šparožina		
26	<i>Asparagus tenuifolius</i> L.													+	šparoga		
27	<i>Atriplex halimus</i> L.	+								+				+	+	+	loboda
28	<i>Aucuba japonica</i> Thunb.													+	+	japanska aukuba	
29	<i>Aucuba japonica</i> f. <i>variegata</i> Domb.													+	+	japanska aukuba	
30	<i>Bambusa nigra</i> Schreb.														+	crni bambus	
31	<i>Betula pendula</i> Roth.														+	breza	
32	<i>Bougavillea spectabilis</i> Willd.													+	+	bugenvila	
33	<i>Buxus sempervirens</i> L.													+	+	šimšir	
34	<i>Chamaecyparis lawsoniana</i> (Murr.) Parl.									+						lavsonov pačempres	
35	<i>Camelia japonica</i> L.													+		kamelija	
36	<i>Calocedrus decurrens</i> (Torr.) Florin														+	kalifornijski libocedar	
37	<i>Calycanthus floridus</i> L.														+	kalikantus	
38	<i>Capparis rupestris</i> Sibth. et Sm.	+												+	+	kapara	
39	<i>Castanea sativa</i> Mill.														+	pitomi kesten	
40	<i>Catalpa speciosa</i> Warder														+	katalpa	

72	<i>Crataegus transalpina</i> A. Kern.	+															+	glog			
73	<i>Cupressus arizonica</i> Greene	+																+	arizonski čempres		
74	<i>Cupressus arizonica</i> »Glauca«																	+	arizonski čempres		
75	<i>Cupressus sempervirens</i> L.							+	+									+	+	obični čempres	
76	<i>Cupressus sempervirens</i> var. <i>horizontalis</i> (Mill.) Gord.	+			+	+												+	+	obični čempres	
77	<i>Cupressus sempervirens</i> var. <i>pyramidalis</i> (Ait.) Nym.	+			+	+												+	+	obični čempres	
78	<i>Cycas revoluta</i> L.																		+	cikas	
79	<i>Cydonia vulgaris</i> Pers.																	+	+	dunja	
80	<i>Cyrotomium falcatum</i> (L. fil.) C. Presl.			+																cirotomium	
81	<i>Cytisus spinescens</i> Presl.																		+	bodljikava žučika	
82	<i>Diospyros kaki</i> L.																		+	kaki	
83	<i>Diospyros kaki</i> var. <i>silvestris</i> Mak.																		+	kakijevac (divlji tip)	
84	<i>Erica arborea</i> L.			+															+	veliki vrijes	
85	<i>Erica manipuliflora</i> Salisb. (<i>E. verticillata</i> Forsk)			+															+	vrijes pozemljuš	
86	<i>Eriobotrya japonica</i> (Thunb.) Lindl.																		+	japanska mušmula	
87	<i>Euphorbia wulfenii</i>			+															+	vulfenijeva mlječika	
88	<i>Evonymus japonica</i> Thunb.			+															+	+	japanska kurika
89	<i>Evonymus japonica</i> »Albomarginatus«																		+	+	japanska kurika
90	<i>Evonymus japonica</i> »Aureo — Variegata«																		+	+	japanska kurika
91	<i>Feijoa sellowiana</i> Berg.																		+		fejjoa
92	<i>Ficus carica</i> L.			+															+	+	smokva
93	<i>Firmiana simplex</i> W. F. Wight.																		+		firmijana
94	<i>Foeniculum vulgare</i> Hill.			+																	koromač
95	<i>Forsythia suspensa</i> (Thunb.) Vahl.																		+		kineska forzitija
96	<i>Fontanesia fontanei</i> Carr.																			+	fontanezija

97	<i>Fraxinus angustifolia</i> Vahl.									+								+	poljski jasen	
98	<i>Fraxinus ornus</i> L.	+		+	+					+								+	+	crni jasen
99	<i>Ginkgo biloba</i> L.																	+	+	ginko
100	<i>Gleditsia triacanthos</i> L.	+		+						+									+	gledičija
101	<i>Gynerium argenteum</i> Nees.																		+	pampas trava
102	<i>Hedera helix</i> L.	+			+	+			+	+		+	+	+	+	+			+	bršljan
103	<i>Hedera helix</i> »Argenteo — Variegata«																		+	bršljan
104	<i>Helichrysum italicum</i> (Roth.) G. Don.	+		+															+	smilje
105	<i>Hibiscus rosa</i> — <i>sinensis</i> L.																		+	kineska ruža
106	<i>Hibiscus syriacus</i> L.						+												+	sirijska ruža
107	<i>Hydrangea</i> <i>macrophylla</i> (Thunb.) Ser.																		+	hortenzija
108	<i>Hypericum calycinum</i>																		+	pljuskavica
109	<i>Inula viscosa</i> (L.) Ait.	+		+						+									+	oman
110	<i>Jasminum nudiflorum</i> Lindl.	+																	+	kineski jasmin
111	<i>Juglans regia</i> L.									+									+	orah
112	<i>Juncus acutus</i> L.																		+	oštri sit
113	<i>Juncus maritimus</i> Lam.																		+	primorski sit
114	<i>Juniperus chinensis</i> L.						+												+	kineska borovica
115	<i>Juniperus horizontalis</i> Moench.																		+	puzava borovica
116	<i>Juniperus horizontalis</i> »Glauca«																		+	puzava borovica
117	<i>Juniperus macrocarpa</i> Sibth. et Sm.	+																	+	pukinja
118	<i>Juniperus oxycedrus</i> L.	+		+						+	+								+	šmrika
119	<i>Juniperus phoenicea</i> L.	+																		primorska somina
120	<i>Juniperus</i> sp.																		+	borovica
121	<i>Kochia scoparia</i> var. <i>childsii</i>																		+	ljetni čempres
122	<i>Lagerstroemia indica</i> L.																		+	lagerstremija
123	<i>Laurus nobilis</i> L.	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+			+	lovor
124	<i>Lavandula spica</i> L.																		+	lavanda
125	<i>Ligustrum japonicum</i> Thunb.																		+	japanska kalina
126	<i>Ligustrum ovalifolium</i> Hassk.	+																	+	širokolisna kalina
127	<i>Lonicera</i> sp.	+																	+	kozokrvina
128	<i>Lonicera implexa</i> Ait.	+		+															+	primorska kozja krv

129	<i>Lonicera nitida</i> Wils.													+						+	sjajna kozokrvina				
130	<i>Lonicera pileata</i> Oliv.													+						+	klobučasta kozokrvina				
131	<i>Maclura aurantica</i> Nutt.																			+	maklura				
132	<i>Magnolia grandiflora</i> L.													+						+	+	krupnocvjetna magnolija			
133	<i>Mahonia aquifolium</i> (Pursh.) Nutt.																				+	+	obična mahonija		
134	<i>Malus domestica</i> Borkh.													+							+	jabuka			
135	<i>Malva silvestris</i> L.		+	+																	+	sljez			
136	<i>Melia azedarach</i> L.																				+	melija			
137	<i>Mespilus germanica</i> L.																				+	mušmula			
138	<i>Mimosa pudica</i> L.																				+	sramežljivica			
139	<i>Morus</i> sp.													+						+	+	dud			
140	<i>Morus alba</i> L.	+					+	+	+	+											+	+	bijeli dud		
141	<i>Morus alba</i> »Pendula« Dipp.																				+	dud			
142	<i>Morus nigra</i> L.	+																			+	+	crni dud		
143	<i>Musa x Paradisiaca</i>																				+	banana			
144	<i>Myrtus communis</i> L.	+							+	+	+										+	+	mirta		
145	<i>Nerium oleander</i> L.	+				+	+			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	oleandar			
146	<i>Nicotiana tabacum</i> L.																					+	duhan		
147	<i>Olea europaea</i> L.	+		+					+												+	+	maslina		
148	<i>Olea silvestris</i> L.	+		+																		+	+	divlja maslina	
149	<i>Opuntia ficus indica</i> (L.) Mill.		+											+							+	+	+	indijska smokva	
150	<i>Osmanthus heterophyllus</i> (G. Don.) P.S. Green																					+	osmant		
151	<i>Ostrya alba</i> L.	+		+																			metla		
152	<i>Ostrya carpinifolia</i> Scop.																					+	crni grab ili hmeljasti grab		
153	<i>Paliurus spina</i> — <i>christi</i> Mill.														+							+	+	kristov trn	
154	<i>Parthenocissus quinquefolia</i> (L.) Planch														+	+						+	+	+	petolisna lozica
155	<i>Passiflora coerulea</i> L.																					+	kristov cvijet		
156	<i>Paulownia tomentosa</i> (Thunb.) Steud.																					+	paulovnja		
157	<i>Periploca graeca</i> L.																					+	luštrika		
158	<i>Philadelphus coronarius</i> L.																					+	+	+	pajasmin
159	<i>Phillyrea latifolia</i> L.	+					+	+			+		+									+	+	širokolisna zelenika	
160	<i>Phyllirea media</i> L.	+												+								+	zelenika		

161	<i>Phoenix canariensis</i> Chabaud																		+	kanarska palma								
162	<i>Phoenix dactylifera</i> L.				+	+			+	+									+	+	urma ili obična datula							
163	<i>Phragmites communis</i> Trin.																			+	trska							
164	<i>Picea abies</i> (L.) Karsten																			+	obična smreka							
165	<i>Picea omorika</i> (Pančić) Purkyde																			+	pančićeva omorika							
167	<i>Picea pungens</i> Engelm.																			+	bodljikava ili plava smreka							
168	<i>Picea pungens</i> »Glauca« Reg.																			+	bodljikava ili plava smreka							
169	<i>Pinus brutia</i> Ten.	+		+					+										+	+	brucijski bor							
170	<i>Pinus halepensis</i> Mill.	+		+	+	+	+	+								+	+	+	+	+	alepski bor							
171	<i>Pinus halepensis</i> x <i>P.</i> <i>brutia</i>	+		+					+										+	+	hibrid							
172	<i>Pinus nigra</i> Arnold.					+				+										+	+	crni bor						
173	<i>Pinus pinaster</i> Ait. (<i>P.</i> <i>maritima</i> Mill.)																				+	primorski bor						
174	<i>Pinus pinea</i> L.	+		+						+	+										+	+	pinija					
175	<i>Pinus radiata</i> Don.																					+	kaliifornijski bor					
176	<i>Pirus communis</i> L.						+															+	+	kruška				
177	<i>Pistacia lentiscus</i> L.	+								+													+	+	tršlja			
178	<i>Pistacia terebinthus</i> L.																							+	smrdljika			
179	<i>Pittosporum tobira</i> Ait.	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	pitospora				
180	<i>Platanus acerifolia</i> (Ait.) Willd.								+															+	javorolisna platana			
181	<i>Poinciana gillesii</i> Hook																							+	poincijana			
182	<i>Polygonum</i> <i>baldschuanicum</i> Rgl.																							+	+	baldžuanski dvornik		
183	<i>Populus alba</i> L.																								+	bijela topola		
184	<i>Populus euroamericana</i> (Dode) Guiner.																								+	euroamerička topola		
185	<i>Populus nigra</i> L.																								+	crna topola		
186	<i>Populus nigra</i> var. <i>italica</i> (Mnch.) Duroi																								+	jablan		
187	<i>Populus tremula</i> L.																								+	jasika		
188	<i>Prunus avium</i> L.	+					+																		+	+	trešnja	
189	<i>Prunus armeniaca</i> L.																									+	marelica	
190	<i>Prunus amygdalus</i> Batsch.																									+	+	badem
191	<i>Prunus cerasus</i> L.																									+	višnja	
192	<i>Prunus domestica</i> L.	+				+				+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	šljiva	
193	<i>Prunus laurocerasus</i> L.																									+	+	lovorvišnja
194	<i>Prunus mahaleb</i> L.	+																									+	rašeljka

195	<i>Prunus persica</i> (L.) Seib. et Zucc.	+			+				+	+	breskva
196	<i>Prunus spinosa</i> L.								+		crni trn
197	<i>Prunus spinosa</i> subsp. <i>dasiphylla</i>								+		crni trn
198	<i>Pseudotsuga menziesii</i> (Mirb.) Franco	+							+		obična američka duglazija
199	<i>Punica granatum</i> L.		+	+	+	+				+	šipak
200	<i>Pyracantha coccinea</i> Roem.								+		pirakanta
201	<i>Quercus ilex</i> L.	+	+		+	+		+	+	+	crnika
202	<i>Quercus pubescens</i> L.	+								+	hrast medunac
203	<i>Quercus rubra</i> Du Roi (<i>Quercus maxima</i> Arshe)									+	crveni hrast
204	<i>Quercus suber</i> L.	+							+		hrast plutnjak
205	<i>Quercus virgiliana</i> Ten.									+	dub
206	<i>Rhamnus alaternus</i> L.	+					+			+	tršljika
207	<i>Ribes grossularia</i> L.									+	ogrozd
208	<i>Ribes</i> sp.									+	ribiz
209	<i>Rhus typhina</i> L.									+	kiseli ruj
210	<i>Ricinus communis</i> L.									+	ricinus
211	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	+	+		+	+	+		+	+	bagrem
212	<i>Robinia pseudoacacia</i> »Inermis«									+	bagrem (bez trnova)
213	<i>Rhododendron</i> sp.									+	rododendron
214	<i>Rosa</i> sp.			+			+	+	+	+	ruža
215	<i>Rosa galica</i> L.									+	ruža
216	<i>Rosa sempervirens</i> L.	+	+				+			+	zimzelena ruža
217	<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	+		+			+			+	ružmarin
218	<i>Rubia peregrina</i> L.	+	+				+			+	zimzeleni broć
219	<i>Rubus dalmatinus</i> Tratt.	+	+			+			+	+	kupina
220	<i>Rubus idaeus</i> L.									+	malina
221	<i>Ruscus aculeatus</i> L.	+	+	+			+			+	bodljikava veprina
222	<i>Ruscus hypoglossum</i> L.									+	širokolisna veprina
223	<i>Salix alba</i> L.									+	bijela vrba
224	<i>Salix alba</i> »Vitellina pendula« (S. a. »Tristis«)									+	žalosna (tužna) vrba
225	<i>Salix babylonica</i> L.									+	žalosna vrba
226	<i>Salix caprea</i> L.									+	vrba iva
227	<i>Salix fragilis</i> L.									+	krhka vrba

263	<i>Vitex agnus castus</i> L.		+													+	+	popov papar			
264	<i>Washingtonia filifera</i> (Linden.) H. Wendl.									+								vašingtonija			
265	<i>Wistaria sinensis</i> (Sims.) Swet.					+											+	+	vistarija		
266	<i>Yucca filamentosa</i> L.	+				+				+	+							+	+	+	vlaknasta juka
267	<i>Yucca gloriosa</i> L.									+								+	+	+	juka
268	<i>Ziziphus jujuba</i> Mill.																	+			čičimak

LEGENDA:

- 1 Park-šuma Komrčar — uža površina (A) / PARK FOREST KOMRČAR — CENTRAL AREA (A)
- 2 Park-šuma Komrčar — uz šetalište fra Odorika Badurine (B) / PARK FOREST KOMRČAR — ALONG THE PROMENADE FRA ODORIK BADURINA (B)
- 3 Park-šuma Komrčar — terase ispod gradskoga groblja (C) / PARK FOREST KOMRČAR — TERRACES BELOW THE CITY CEMENTERY (C)
- 4 Park-šuma Komrčar — gradsko groblje (D) / PARK FOREST KOMRČAR — THE CITY CEMENTERY (D)
- 5 Park Dorka / PARK DORKA
- 6 Park Dorka — plato između crkava sv. Antuna opata i sv. Marije Velike / PARK DORKA — THE BETWEEN PLATEAU THE CHURCHES ST. ANTHONY AND ST. MARY
- 7 Park Casio / PARK CASIO
- 8 Parkovi ispred hotela »Istra« i »Imperial« i parkovi Boškopini i Kokošica / PARKS IN FRONT OF THE HOTELS »ISTRA« AND »IMPERIAL«, AND THE BOŠKOPINI AND KOKOŠICA PARKS
- 9 Hotel »International« / HOTEL »INTERNATIONAL«
- 10 Hotel »Riva« — terasa / HOTEL »RIVA« — THE TERRACE
- 11 Hotel »Riva« — dva vrta / HOTEL »RIVA« — TWO GARDENS
- 12 Restoran »Grand« / RESTAURANT »GRAND«
- 13 Ostali vrtovi, terase, dvorišta, balkoni i sl. starogradske jezgre Raba / OTHER GARDENS, TERRACES, YARDS, BALCONIES, ETC. OF THE OLD CITY OF RAB
- 14 Ostala naselja na otoku Rabu — hoteli, restorani, obiteljski vrtovi i dr. / OTHER PLACES ON THE ISLAND OF RAB — HOTELS, RESTAURANTS, FAMILY GARDENS, ETC.
- 15 Otok Goli / GOLI ISLAND

Karta 1.
Map. 1.

PARKOVI GRADA RABA
PARKS AND GARDENS IN THE RAB OLD CITY AREA

(A) Uža površina park šume-Central area of the forest park

I zona - zaštitna zona-Zone I - protection area

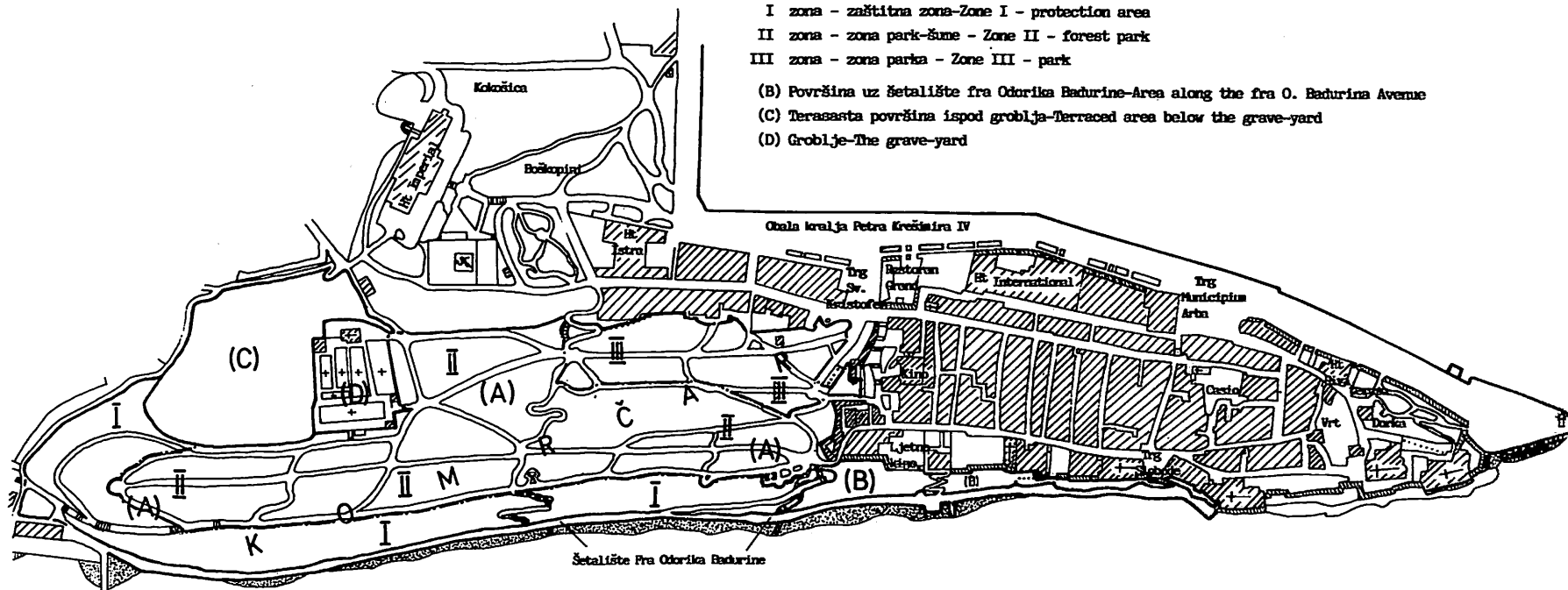
II zona - zona park-šume - Zone II - forest park

III zona - zona parka - Zone III - park

(B) Površina uz šetalište fra Odorika Badurine-Area along the fra O. Badurina Avenue

(C) Terasasta površina ispod groblja-Terraced area below the grave-yard

(D) Groblje-The grave-yard

Mjerilo 50 0 50 100 150m

PEJZAŽNO OBLIKOVANJE NA RABU LANDSCAPE ARCHITECTURE ON THE ISLAND OF RAB

Plan prostornog uređenja mora pretpostaviti zahvate na cjelokupnom prostoru. Dakle on mora obuhvatiti pejzažno-parkovne i arhitektonske objekte. Uređenjem se mora težiti potpunom očuvanju pejzažno-parkovnih i vrtnotehničkih sadržaja te arhitektonskih vrijednosti u onim slučajevima gdje su one prisutne. Nadasve treba voditi brigu o postojećem zelenom inventaru i značajkama pejzaža. Svaka obnova treba težiti očuvanju kvalitete i poboljšanju prirodnog stanja. Ona ne smije nagrditi ambijentalne vrijednosti i treba poboljšati funkcioniranje svih čimbenika valorizacije tog prostora.

Oplemenjivanje nekog prostora, biomeliorativnih i pejzažnooblikovnih zahvata (koji se zasnivaju na biološko-ekološkim zahtjevima predviđene vegetacije) mora vrlo često voditi brigu i o potpunom vrednovanju povijesnoarhitektonskih sadržaja. Uglaвно se koriste metode konzervacije, revitalizacije i rekonstrukcije.

Sve dosada rečeno o uređenju parkovnog prostora u širem smislu riječi mora poteći od namjene prostora.

Jednu činjenicu uvijek moramo imati na umu kada govorimo o obnovi ili uređenju vrtnog ili pejzažno-parkovnoga prostora.

»Nijedna umjetnost nije toliko podložna promjenama kao vrtna umjetnost. Dolazilo se do preoblikovanja uslijed promjene ukusa, stila ili želje vlasnika. Osim toga, vegetacija kao osnovni element vrtno arhitekture ograničenog je životnog vijeka. U usporedbi s materijalima drugih umjetnosti, biljni je materijal najmanje postojan, a istodobno iziskuje njegu i održavanje. Kada to izostane, perivoj počinje propadati: svakim danom postaje sve siromašniji biljnim fondom i parkovnim inventarom.« (Obad — Ščitaroci 1987).

Pri izradi studije obnove i uređenja treba voditi računa o posebnosti svake grupe pejzažnoarhitektonskih zahvata. Pejzažno parkovni zahvati moraju se temeljiti na zaštiti, obnovi i uklapanju drveća u cjelovit prostor. Polazeći od postojećeg stanja pozornost treba posvetiti biološko-ekološkim zahtjevima vrsta, dakle i njihovu odgovarajućem tretmanu: od sadnje u kvalitetan supstrat, zaštite (mehaničke i kemijske), prihranjivanja, njege i slično. Pri unošenju egzota i ostalih alohtonih vrsta posebno treba poznavati stajbinske uvjete kojima se vrste trebaju prilagoditi. Poznavajući biološko-ekološke zahtjeve vrsta i uvjete podneblja, možemo donijeti rješenja u svezi s parkovnim oblikovanjem (od cvjetnih površina, grmova i drveća) (Španjol 1991/92).

Neka oblikovnovvegetacijska obilježja su gotovo potpuno zapostavljena na Rabu, a moraju naći svoje mjesto. To su npr.:

- drvoređi
- pojedina stabla ili grupe stabala na značajnim mjestima
- travnjaci kao dekorativni element (čisti ili uz cvjetne dekoracije) ili namijenjeni za boravak posjetitelja (uz objekte, plaže i sl.)
- cvjetni parteri.

Od vodenih sadržaja mogućnost estetskog upotpunjavanja imaju vodena vrela, česme, bunari, zdenci, fontane i dr., naravno sve to estetski, arhitektonski i umjetnički skladno riješeno.

U parternom uređenju parkovnih površina mnogo znanja, truda i rada treba uložiti u oblikovanje cvijetnjaka.

Za potrebe obnove i uređenja potrebno je obratiti pozornost i ostaloj vrtnoarhitektonskoj opremi te objektima. Tu su ponajprije sjedni elementi, vrtne garniture, stolovi i klupe za okupljanje i odmor, čime ćemo posjetiteljima omogućiti ugodniji boravak. Uz to dolaze staze, ograde, rasvjeta, košarice za otpatke, informativni panoi i sl.

U izvedbi staza, terasa, parkirnog prostora ili trgova u sklopu cjelokupnog prostora svakako treba izbjegavati primjenu asfalta (gdje je moguće obaviti zamjenu), u prvom redu zbog nepovoljnog efekta toplinske radijacije, praktičnog načina održavanja i estetskih razloga. Treba preferirati pločne elemente prirodnih karakteristika, kao što su kamen, beton i opeka ili pak sipani materijal, pijesak, šljunak i sl. Ti se infrastrukturni građevinski objekti moraju uklopiti u ambijentalni ugođaj prostora, pružiti funkcionalnost i mogućnost praktičnog održavanja.

Još bismo jednom napomenuli da mediteranske šume obiluju lijepim i atraktivnim vrstama. Zato ne treba bježati od autohtonih vrsta. Osim toga one su biološko-ekološki potpuno prilagođene podneblju i znamo što možemo očekivati sadeći ih. One osim toga daju jedan autentičan pečat napose s autohtonom (pučkom) arhitekturom i ostalim arhitektonskim obilježjima. Svaka se vrsta, bilo drveća, grmlja ili prizemnog rašća, u pojedinim fazama razvitka tijekom godine razlikuje. Njihova ljepota različita je za svako godišnje doba posebice ako se radi o njihovu habitusu, obliku krošnje, boji i mirisu cvijeta, obliku, boji i veličini lista, a isto tako i plodova. Sva ta morfološka svojstva značajna su s estetskog i dekorativnog aspekta. Ne možemo zanemariti tijesnu povezanost vegetacijskih obilježja s arhitekturom, etnografskim i zemljovidnim osobitostima u skladnu cjelinu.

Valja napomenuti da se ovdje susrećemo sa živim organizmima. Sam vrtni, parkovni ili koji sličan prostor uređen zelenilom moramo shvatiti kao živi organizam koji raste, razvija se i mijenja. Stoga ono najvažnije stoji: njegovim trenutnim uređenjem ne prestaje briga za njega. Kao svako živo biće ono traži stalnu pažnju i brigu. U protivnome naš je trud bio uzaludan, a njegova ljepota kratkotrajna. Čovjek će svojim nemarom i lošim ponašanjem učiniti svoje, a priroda vođena svojim zakonima učinit će sama što ona želi. Dakle, samo stalnom brigom, održavanjem i poboljšavanjem objekata pejzažne, parkovne i vrtne arhitekture postići ćemo stalnu valorizaciju cjeline u prirodnom, urbano-spomeničkom, kulturno-povijesnom, ambijentalnom, stilskom, oblikovno-estetskom, biološko-ekološkom i turističko-gospodarskom značenju.

Onaj tko poznaje otok Rab moći će se složiti s konstatacijom iz ovoga prikaza da je na Rabu uvelike zapušteno njegovo hortikulturno bogatstvo s obzirom na njegove mogućnosti, posebno na povoljne klimatske uvjete. Današnju površnost, skromnost, spontanost, improvizaciju na tom polju mora zamijeniti stručnost, temeljitost, raznolikost. Posla je mnogo. Sadašnje stanje ne zadovoljava i traži obnovu i obogaćivanje. Prvi zadatak je da se pejzažnom oblikovanju odredi pravilno mjesto u turističkoj ponudi, da ga se vrednuje. Kako navodi Rauš (1983. i 1986), *»turističku ekspanziju i tako zarađena sredstva mora se iskoristiti i za ekološko-biološko održavanje te učvršćivanje ekosistema i parkovnih površina.«*

Velik je problem neuređenost gradilišta i u individualnoj gradnji i u državnoj. Zbog toga bi se već u projektu, odobravajući investicije za građevinske i tehničke objekte, morali predvidjeti i troškovi uređenja i pejzažnog oblikovanja okolnog prostora. Jedino nam se na taj način neće događati da izgradimo hotele, kampove, putove, marine i da nam godinama stoji neuređen okoliš, potpuno ili djelomično.

Za poticaj hortikulture svijesti kod pojedinaca je potrebno povećati zainteresiranost i pružiti mogućnost dobivanja različitih informacija i materijala. To je stvar ljudi u gradskoj vlasti da se posebno u razdoblju mrtve sezone (kada ljudi imaju više vremena i kada se uređuje vrt i okoliš) organiziraju prigodna predavanja, tečajevi, pokazne demonstracije i slično. Valjalo bi organizirati i nešto poput nagrađivanja najbolje uređenog vrta, balkona, prozora, čime se potiču ljudi da se s ljubavlju uz takmičarski duh bave svojim zelenilom, na korist ne samo sebi već svima onima čijemu će pogledu ono biti dostupno. Sve razumijeva i mogućnost nabave potrebnih artikala, od sadnica svih oblika i vrsta, mogućnost nabave alata, vrtne opreme i mnogo toga što je potrebno za lijepo uređenje vrta, dvorišta, balkona, terase ili lončanica.

ZAKLJUČAK — CONCLUSION

- a) Rab, iako uz otok Mljet najzeleniji otok, iako bogate i burne povijesti, nema tako bogatu tradiciju pejzažnog oblikovanja prostora kao Opatija, Dubrovnik i dr.
- b) Najznačajnija je park-šuma Komrčar, Zakonom o zaštiti prirode zaštićen prirodni objekt ukupne površine 11,3 ha.
- c) Sam prostor park-šume Komrčar podijeljen je u tri zone, s obzirom na prostornu, funkcionalnu i biološko-ekološku raznolikost, i to: zaštitna zona, zona park-šume i zona parka.
- d) Ostali i manji parkovni prostori starogradske jezge su park Casio i Dorka u gradu Rabu. Najveći broj parkova nastao je oko turističkih naselja ili hotela »San Marino« u Loparu, predio Suhe Punte oko hotela »Carolina« i »Eva« te oko naselja s bungalovima, oko hotela u Banjolu, Barbatu i Rabu, restorana u Kamporu i drugdje.
- e) Dosadašnjim istraživanjima utvrđeno je 268 drvenastih vrsta. Uočljivo je da prevladavaju autohtoni elementi šume hrasta crnike i crnog jasena (*Orno — Quercetum ilicis* H-ić 1958), jer je većina objekata i sadržaja potpuno ili jednim dijelom uklopljena u prirodni ambijent. Egzotama i atraktivnim alohtonim vrstama Rab ne obiluje.
- f) Sadašnje stanje parkova, vrtova i ostalih pejzažno-parkovnih prostora unatoč zapuštenosti i nedostatku većeg broja vrsta te vrtnoarhitektonskih objekata sadrži velik potencijal za uređenje, oblikovanje i korištenje u smislu formiranja objekata pejzažno-parkovne arhitekture.
- g) Neka oblikovnovvegetacijska obilježja gotovo su zapostavljena na Rabu, a moraju naći svoje mjesto. To su: drvoredi, pojedina stabla ili grupe stabala na značaj-

nijim mjestima, travnjaci kao dekorativni element (čisti ili uz cvjetne dekoracije) ili namijenjeni za boravak posjetitelja (uz objekte, plaže i sl.).

- h) Od vrtnoarhitektonskih objekata nedostaju vodeni elementi (bunari, fontane i sl.), dok su ostali nedovoljni, često neprikladni stilski i kompozicijski u prostoru (sjedni elementi, staze, ograde, rasvjeta, košarice za otpatke, informativni panoi i sl.).
- i) Prostorna i biološko-ekološka valorizacija svakog pejzažno-parkovnog prostora mora uvažiti ove čimbenike: prirodnost, kulturno-povijesnu, ambijentalnu, stilsku, oblikovno-estetsku, biološko-ekološkim, turističko-gospodarsku komponentu.
- j) Oplemenjivanje nekog prostora, biomeliorativnih i pejzažno oblikovnih zahvata (koji se zasnivaju na biološko-ekološkim zahtjevima predviđene vegetacije) mora vrlo često voditi brigu i o potpunom vrednovanju i valorizaciji povijesno arhitektonskih sadržaja, kada oni zajedno čine neraskidivu cjelinu. Uglavnom se koriste metode konzervacije, revitalizacije i rekonstrukcije.
- k) Svi veći parkovi i pejzažnooblikovni prostori, napose park-šuma Komrčar, trebaju imati projekt i program sanacije, poboljšanja i održavanja. Bez takva projekta i programa ne bi se smjelo pristupiti podizanju zelenih površina.
- l) Dobit zarađena turističkom djelatnošću mora se jednim dijelom vratiti u parkovne i ostale pejzažno oblikovne sadržaje, koji su sastavni dio cjelokupne turističke valorizacije otoka.
- m) Kako je bilo nemoguće obići svaki vrt, dvorište, terasu i dr., istraživanje dendroflore otoka Raba treba i dalje nastaviti, jer sigurno da Rab još skriva zanimljivih i značajnih površina i drvenastih vrsta.

CITIRANA LITERATURA — REFERENCES

- Brusić, V., 1926: Otok Rab. Franjevački samostan Kampo, Rab.
- Marčić, M., 1918: Sredozemna flora u drvoredima i parkovima na istočnim dijelovima Jadrana. Šumarski list XLII (5-6): 129-137, Zagreb.
- Obad-Ščitaroci, M., 1987: Studija obnove perivoja uz dvorac Veliki Bukovac. Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 13, Zagreb.
- Rauš, Đ., 1981: Park Komrčar na Rabu — hortikulturno, estetsko i turističko značenje. Hortikultura 3: 3-11, Zagreb.
- Rauš, Đ., 1983: Parkovi otoka Raba i njihovo hortikulturno i estetsko i turističko značenje. Zbornik Roberta Visianija Šibenčanina (247-266), Šibenik.
- Rauš, Đ., 1986: Uloga šuma i parkova u prostornom i privrednom planu otoka Raba. Glasnik za šumske pokuse, posebno izdanje 2: 199-206, Zagreb.
- Republički Zavod za zaštitu prirode, Zagreb (arhiva).
- Šolić, P., 1988: O pošumljavanju i hortikulturnom ozelenjavanju Golog otoka. Hortikultura 1-2: 13-16, Zagreb.
- Španjol, Ž., 1987: Zahvaljujući bivšem nadšumaru Pravdaji Beliji rapski park »Komrčar« najljepši na Mediteranu. Rab — Glasilo SSRNH i UR općine Rab, br. 5, Rab.
- Španjol, Ž., 1991/92: Stubičke Toplice — prinos obnovi vrtno-athitektonskog prostora. Hortikultura LVIII — LIX; 3-4/1-4: 13-22, Zagreb.
- Španjol, Ž., & S. Wolf, 1994: Biloško-ekološka i prostorna valorizacija park-šume »Komrčar« na Rabu. Šumarski list, CXVIII, 5-6: 153-166, Zagreb.

THE DENDROFLORA AND LANDSCAPE ARCHITECTURE
ON THE ISLAND OF RAB*Summary*

The best forested Croatian island next to Mljet, the island of Rab surprisingly lacks horticulture tradition similar to those of the areas surrounding the cities of Opatija and Dubrovnik. This accounts for relative modesty of the Rab landscape architecture as to the number of species, both autochthonous and exotic ones from different parts of the world.

The forest park Komrčar is specific for its development. Once a waste grazeland, it started to be forested in 1890, owing to the forester Pravdoje Belija. According to the Act on Environment Protection of 1960, the Institute for Environmental Care in Zagreb registered on March 15 1965 the Komrčar forest of the Island of Rab as a protected nature area under No. 187, as a category of nature reserve. Pursuant to the above Law of 1976 and the latest of 1994, Komrčar belongs to the park forest category. Španjol and Wolf (1994) have studied the whole wide area around the central 8.4 ha Komrčar forest, encompassing the nature areas stretching along the Fra Odorik Badurina Avenue up to the Trg Slobode square, all covering 0.6 ha. There are also the terraces below the city cemetery (1.9 ha) and the cemetery itself (0.5 ha), all composing a biological and ecological entity. The authors have divided the Komrčar forest into three zones in terms of space, function and biological-ecological diversity: protective zone, park forest and park.

Of other parks and gardens of the old city area attention should be paid to the city quay range (Obala kralja Petra Krešimira IV) and the Dorka and Casio parks. The former is supposed to be given a function along with the renewal of the adjacent hotel Riva. After being modestly trimmed, the park Casio near the City Lodge has recently been opened. It had been considered in view of different plans: as a park museum, an area for music events, etc. It is also in urgent need of acquiring proper function as to its location in the oldest and architecturally most valuable city area (Kaldanac). Adjoining the Komrčar forest, there is a large biological-ecological area of great recreation and aesthetic value, the 3.9 ha zone of the park Boškopini and the Kokošica hill, both belonging to hotels Istra and Imperial.

On other locations of the island there is mainly the same dendroflora. Most hotels, restaurants and other tourist facilities together with many private houses are component parts of the nature area with their autochthonous vegetation. It is particularly characteristic for the hotel facilities of the Suha Punta and Lopar. As to the villa areas, particularly attractive are the gardens of Barbat, though other places too have beautiful gardens with great diversity of species.

The paper also deals with the dendroflora of the island of Goli (Šolić 1988), which, following the termination of its prison in 1987, has been devastated both by man and sheep.

In spite of negligence and lack of greater diversity in species and architectural objects, the parks, gardens and other landscape areas have great horticultural potentials. Some landscape forms have been altogether forgotten on the island of Rab: avenues, individual specimens or groups of trees, lawns and grass surfaces with flowers near tourist facilities or along beeches. Of the garden items there are scarce or no fountains, wells or benches, not to mention the garden paths, fencing, illumination, waste baskets, information stands, etc.

The spatial, biological and environmental valorization of any park/landscape area should include the following factors: natural character, culture and history, ambience, style, environmental protection, and tourism-oriented consideration.

Author's address:
Željko Španjol
Faculty of Forestry
41000 Zagreb, P. O. Box 178
Croatia

Snježana Španjol
Ministry of Agriculture and Forestry
Grada Vukovara 78 Street
41000 Zagreb
Croatia